

Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl 2, Sayı 1, 2018, s. 21-32

Makale Geliş Tarihi

Kabul Tarihi

31.03.2018

21.06.2018

2005-2017 YILLARI ARASINDA DİNLEME EĞİTİMİ ÜZERİNE YAPILMIŞ AKADEMİK ÇALIŞMALARIN EĞİLİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Mehmet Nuri KARDAŞ* Veysel ÇETİNKAYA** Mustafa KAYA***

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, 2005-2017 yılları arasında dinleme/izleme beceri alanı ile ilgili yazılmış makale, yüksek lisans ve doktora tezlerini tasnif edip bu alanla ilgili çalışmaların eğilimlerini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanması sürecinde nitel araştırma tekniklerinden “doküman taraması/inceleme” modeli kullanılmıştır. Çalışma kapsamında 168 eser incelenmiştir. İncelenen eserlerin 103’ünü makale, 45’ini yüksek lisans tezi, 20’sini ise doktora tezi oluşturmaktadır. Form aracılığıyla incelenen eserler içerik analizine tabi tutulmuştur. Veriler tablolaştırılarak frekans ve yüzdelerle sunulup yorumlanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre; dinleme becerisi üzerine yapılan araştırma sayılarında 2005-2015 yılları arasında sürekli artış yaşanmış, son iki yılda ise düşüş olduğu belirlenmiştir. İncelenen çalışmaların 86’sı nitel, 67’si nicel, 15’i ise karma araştırma yöntemine uygun yapılmıştır. Araştırmaların 13’ünün ilkökul öğrencileri, 49’unun ortaokul öğrencileri, 3’ünün lise öğrencileri, 29’unun üniversite öğrencileri, 16’sinin öğretmenler, 20’sinin kursiyerler ve 38’inin diğer gruplarla yapıldığı belirlenmiştir. İncelenen eserlerde işlenen başlıca konular; dinlemeye yönelik tutum, dinlediğini anlama, dinleme öğretimi, dinleme strateji/yöntem/teknikleri/türleri, dinleme etkinlikleri, dinleme sorunları, dinlemeye yönelik görüşler... şeklinde sıralanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinleme becerisi, eğilimler, içerik analizi.

A STUDY ON THE BENEFITS OF ACADEMIC STUDIES ON LISTENING EDUCATION BETWEEN 2005-2017 YEARS

ABSTRACT

The aim of this study is to describe the field of listening / monitoring skills between 2005 and 2017 by classifying graduate thesis and doctoral dissertations and identifying the trends of studies related to this field and bringing them to the attention of interested persons. Qualitative research method was used in the research. The "Document Scanning / Review" model was used in qualitative research techniques during the collection of research data. In the study, 168 works were examined. 103 of the works examined are articles, 45 of them are master thesis and 20 of them are doctorate thesis. The works analyzed through the form were subjected to content analysis. The data are tabled and presented with frequencies and percentages. In the light of research questions, the following conclusions were reached: The number of researches on listening skills has increased continuously between 2005 and 2015, and the decline has been determined in the last two years. Of the studies examined, 86 were qualitative, 67 were quantitative and 15 were adapted to the mixed-research method. It was determined that 13 of the surveys were primary school students, 49 were middle school students, 3 were high school students, 29 were university students, 16 were teachers, 20 were trainees and 38 were with other groups. The main topics covered in the studied works are; listening attitude, listening comprehension, listening instruction, listening strategies / methods / techniques / types, listening activities, listening problems, opinions about listening ...

Key words: Listening skill, trends, content analysis.

¹ Bu çalışma, 27-29 Haziran 2018’de Antalya’da gerçekleşen *Eurasian Conference on Language & Social Sciences* sempozyumunda sözlü olarak sunulan “2005-2017 Yılları Arasında Türkiye’de Türkçe Dinleme Becerisi Üzerine Yapılan Çalışmaların Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma” isimli tebliğin tam metnidir.

* Dr. Öğr. Üyesi Van YYÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD mnkardas@yyu.edu.tr

** Van YYÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi veyselcetinkaya7272@gmail.com

*** Ar. Gör. Van YYÜ Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD mustafayfer8184@gmail.com

1. Giriş

Günümüz dünyasında yeme, içme, barınma ve güvenlik gibi temel fizyolojik ihtiyaçlar karşılandıktan sonra insanların duyduğu en önemli ihtiyaç, yakın ve uzak çevreyle iletişim kurmaktır. Sait Faik'in "Yazdım ve kurtuldum. Yazmasaydım ölecektim." sözü iletişimin bu önemini gözler önüne sermektedir.

İnsan için vazgeçilmez bir mahiyete sahip olan iletişim, Doğan (2013: 2) 'a göre sosyal bir varlık olan insanın günlük hayatının kaçınılmaz bir gerçeğidir. İnsan yakınındaki ve/veya uzağındaki insanlarla çeşitli şekillerde iletişim kurar ve bunu da kullandığı dil aracılığıyla yapar.

Türkçe Sözlük'te iletişim, "Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yola başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon" (TDK, 2011: 1173) olarak tanımlanmaktadır.

İletişim, iletmek kökünden türetilen ve işteşlik eki almış bir kelimedir. Dolayısıyla iletişim, en az iki birey arasında gerçekleşen ileti, duygu, düşünce ve bilgi aktarımını sağlayan bir araç; temel dil becerileri vasıtasıyla kişinin bilme ve anlatma ihtiyaçlarını karşılayan bir süreçtir. Bireyin sosyal, özel veya meslekî yaşamında kendini gerçekleştirebilmesi büyük oranda anlaşma-anlaşılma aracı olan dili doğru ve etkili kullanabilmesine bağlıdır (Kardaş ve Harre, 2015: 266).

İletişim çok boyutlu bir süreç olmakla birlikte bünyesinde birçok unsuru barındırır. Bu unsurlar; kaynak (verici), mesaj (ileti), kanal (oluk), alıcı ve geri bildirim (yansıma) şeklinde sıralanabilir (Temizyürek, Erdem ve Temizkan, 2016: 6). İletişim süreci, kaynağın alıcıya iletiyi göndermesi ile başlar. Kaynak; sözel ve sözel olmayan yollarla mesajı gönderme görevi üstlenen özne konumundayken alıcı ise kaynak tarafından gönderilen mesajları algılayıp anlamlandıran özne konumundadır. Mesaj, bir diğer adıyla ileti, vericiye iletilmek istenen her şey olarak tanımlanabilir. İletileri gönderirken kaynağın kullandığı her yola ve yöneme kanal (oluk) adı verilir. Geri bildirim ise vericinin aldığı mesajları beyin süzgecinden geçirip kaynağa verdiği her tepkiye denir. Söz edilen beş unsurun son derece hızlı ve düzen çerçevesinde çalışması vesilesiyle etkili iletişim meydana gelir.

Birçok sosyolojik etkenin temelinde iletişim olduğu gibi eğitim faaliyetlerinin temelinde de eğitim yer almaktadır. En basit örneğiyle dersini anlatan bir öğretmen ve öğrencinin iletişimde bulunması kaçınılmazdır. Öğretmen kaynak, öğrenci alıcı, öğretmenin anlattıkları ileti, öğretmenin dersi anlatırken kullandığı araç olan dil kanal ve öğrencinin öğretmene verdiği her tepki ise geri bildirimdir. Öğrenmenin, en genel anlamda bir iletişim işi olduğu göz önüne alındığında sağlıklı ve tam olarak gerçekleşecek bir öğrenmenin, iletişimin etkililiğine bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır (Doğan, 2013: 2). Bu nedenledir ki dil öğrenmeyi, öğrenme de dili etkilemektedir (Güneş, 2016: 22).

Bir iletişim etkinliği olarak değerlendirilen eğitimin verimli şekilde gerçekleşmesi, iletişimin niteliğine bağlıdır. Gelişen teknolojinin getirdiği iletişim çeşitliliğine bağlı olarak bireyin yaşama uyum sağlayabilmesi için sahip olması beklenen bilgi ve beceriler arasında iletişim ve dil becerilerinin ayrı bir önemi vardır (Erdem, 2015: 1132).

Kişiler arasında fikir alışverişini sağlayan dilin temel beceri alanları bulunmaktadır. Maden ve Durukan (2011: 102) 'a göre, "Bireyin iletişim kurması, dil kullanımı ve dolayısıyla da dil öğretimi ve öğrenimi temelde iki sürece ve beceriye dayanır: 1) anlama ve 2) anlatma. Okuma ve dinleme/izleme anlama becerilerini, konuşma ve yazma ise anlatma becerilerini oluşturur. Alan yazında dört temel dil becerisi olarak adlandırılan bu becerilerden dinlemenin ayrı bir önemi vardır. Bu önem, dinleme becerisinin kullanım sıklığından ve sağlıklı insanlarda doğuştan getirilmesinden kaynaklanır."

İletişim sürecinin önemli bir ayağı olan *dinleme*; sözsel girdileri anlama ve yorumlama sürecidir. Daha geniş bir tanımla dinleme; fiziksel, duygusal ve entelektüel girdileri anlam arayışı ile bütünleştiren bir eylemdir. Etkili iletişimin temeli olan dinleme, sözsel iletileri duyma ve duyulanlara anlam kazandırarak tepkide bulunma olarak ifade bulmaktadır. Dinleme, kişinin yalnızca sessel ve sözsüz uyarıları algılaması ile ilgili bir süreç değildir; onları anlaması, anlamlandırması ve tepki vermesiyle tümlenmektedir (Gürel, Tat, 2012: 277). Güneş de dilin iletişimsel boyutuna değinirken

bireyin çeşitli bilgi, duygu, düşünce ve gözlemlerini paylaşmak, yazılı ve sözlü olarak aktarılanları anlamak için ve bir iletişimci ya da etkili bir verici olarak başkalarını etkilemek, görüş ve düşüncelerini kabul ettirmek için dilden yararlandığını belirtmektedir (Güneş, 2016:22).

İletişimin önemli bir ayağını oluşturan dinleme becerisi üzerine diğer beceri alanlarına nazaran daha az sayıda akademik çalışma yapıldığı alan araştırmacılarınca bilinmektedir. Bu durum dinleme becerisinin doğal iletişim ortamında kendiliğinden gelişen bir beceri olduğu inancından ileri gelmektedir. Bu nedenle ilk defa 1968 İlkokul Müfredat Programı'nda "dinleme eğitimi"nden doğrudan söz edilmiş, öğrencilerin her sınıfta "*dinleme ve izleme tekniği bakımından*" kazanacakları davranışlar belirtilmiştir (Çiftçi, 2001: 167).

Dinleme öğrenme alanına son hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programları (2005, 2017)'nda daha geniş yer verilse de bu becerinin geliştirilmesinde program uygulayıcıları tarafından henüz gereken hassasiyetin gösterildiğini söylemek güçtür. Bu nedendir ki yüzyıllardır varlığını sürdüren "İki dinle bir söyle." atasözü günümüz dünyasında değerini yavaş yavaş kaybetmektedir.

Artık insanlar iki dinleyip bir söylemek yerine iki söyleyip bir dinlemeyi – çoğunlukla bir dinlemeyi de eksik gerçekleştirerek- yeğlemektedir. Bireylerin dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik etkili yöntem ve tekniklerle desteklenmiş etkinliklerin hazırlanması ve uygulamaya koyulmasıyla ancak etkili bir dinleme eğitimi verilebilir. Dinleme becerisinin işlev ve öneminin daha anlaşılması için alan araştırmacılarının bu yönde geliştirdikleri tanım ve açıklamalara bakmak önem arz etmektedir.

Dinleme, "İletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisidir."(MEB, 2006: 5).

"Ses, müzik, gürültü, konuşma gibi sesli uyarıcıları işitmek ve zihinde yapılandırmak için kulak ve beynimizde yürütülen karmaşık bir süreçtir." (Güneş, 2016: 79),

"İşittiğimizi anlamak ve saklamak ya da anlamak amacıyla dikkat harcamak." (Sever, 2004: 9),

" Bireyin sesleri, sözleri, konuşmaları işitme ve görme organlarıyla algılaması; zihinsel işlemlere tabi tutarak anlaması etkinliğidir."(Güleryüz, 2006: 29),

"Sesleri anlamaya çalışmak, çaba gerektiren bilinçli bir süreçtir."(Yangın,2002:45). "Duyma mekanizmalarından geçen bilgilerin kaydedilip kullanıma hazır hâle gelmesini sağlayan bir farkındalıktır. Duymanın ötesinde aktif bir zihinsel yöntemdir." (Aytan, Güney, Şahin, ve Bayar, 2014: 269). "Seslerin ve varsa konuşma görüntülerinin farkında olmayla ve onlara dikkati vermayla başlayan, belli işitsel işaretlerin tanınması ve hatırlanmasıyla süren ve anlamlandırılmasıyla son bulan psikolojik bir süreçtir." (Ergin ve Birol, 2000: 115). "Bireyin çevresinden aldığı ses ya da mesajların beyin tarafından algılanması sürecidir." (Topçuğolu Ünal, ve Özer, 2014: 204).

Dinleme etkinliğini satranca benzeten Ungan (2009:136-137) dinlemeyle ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: "Dinleme etkinliği satranç oyununa benzer. Satranç oyunu taşların tek tek hareketi üzerine gelişim gösterse bile, satrançta oyunun bütün yönlerini kontrol etme, taşların geliş yönünden varması muhtemel yönleri tahmin etme ve sonucunun ne olacağını da çözme çabası, dinleme etkinliği için de geçerlidir." O halde satranç, bir strateji oyunu; dinleme ise bir strateji işidir. Çünkü dinlemede zihnin yorulması, konuşulan üzerine düşünmesi gerekir. Yoksa o dinlemenin fizyolojik işitmeden hiçbir farkı kalmamış olur. Etkin bir dinleme zihnin ne kadar yorulduğu ile doğru orantılıdır.

"Dinleme; çocukların gençlerin ve yetişkinlerin büyük miktarda zaman harcadığı bir dil etkinliğidir. Yazılı materyallerin büyük önem taşıdığı okullarda bile öğrenme için dinleme, çok önemli bir yer tutar. Günlük hayatta da dinleme yine en çok kullanılan dil becerisi olarak karşımıza çıkar."(Doğan, 2013:12). Belirtilen tanım ve açıklamalardan hareketle "dinleme" mefhumu şu şekilde tanımlanabilir: Dinleme; zihinsel bir çaba gerektiren, işitme organı ve beynin eş güdümsel çalışmasını

gerektiren, iletişimin temel bileşenlerinden birini oluşturan, dinleyici tarafından özel bir çaba gerektiren ve sessel iletilerin zihinde anlamlandırılmasını sağlayan karmaşık bir süreçtir.

Anlama becerilerinden biri olan okumaya göre dinleme, daha az çaba gerektirse de dinlemeye gereken özenin gösterilmemesi de amaçlara ulaşmada engel teşkil edebilmektedir. Dinleme, iletişim ve eğitimde çok önemli bir yere sahiptir. "İşte bu yüzden tüm eğitim kademelerinde dinleme becerisinin eğitimi üzerinde önemle ve titizlikle durulmalıdır. Bu becerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar diğer dil becerilerine yönelik yapılan çalışmaların gerisinde kalmamalıdır."(Doğan, 2013: 13). Topçuoğlu Ünal ve Özer (2014: 206), dinleme becerisi üzerine yapılan çalışmaları tasnif ettiği çalışmada dinleme becerisinin diğer becerilerin gerisinde kaldığı ve henüz yapılan çalışmaların bir çatı altında toplanıp ilgililerin dikkatine sunulmadığı yargısına ulaşmıştır

Bu araştırmanın amacı dinleme/izleme alanı ile ilgili 2005-2017 yılları arasında yazılmış makale, yüksek lisans tezi ve doktora tezlerini tasnif edip bu alanla ilgili çalışmaların eğilimlerini belirlemek ve ilgililerin dikkatine sunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların türlerine göre dağılımları nasıldır?
- Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların yapıldıkları yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?
- Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların konularına göre dağılımları nasıldır?
- Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların katılımcı özellikleri nelerdir?

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin toplanması sürecinde nitel araştırma tekniklerinden "doküman taraması" yapılmıştır. Doküman taramasıyla toplanan veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan içerik analizi, yazılı metinlerin bazı özelliklerini sayısal olarak belirten bir analiz yöntemi olup materyalin nitel analizi ve istatistiksel sonuçları arasında köprü görevi görmektedir (Bauer, 2003).

Araştırmanın Sınırlıkları

Bu çalışmanın materyalini 2005-2017 yılları arasında Türkiye'de Türkçe dinleme becerisi öğrenme alanında yayımlanan akademik çalışmalardan makale, yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır.

Araştırma; Google, Google Akademik, ULAKBIM Ulusal Veri Tabanları ve YÖK Tez Merkezi'nden tam metnini ulaşılan akademik çalışmalarla sınırlıdır. Araştırma sürecinde, "dinleme/izleme eğitimi, Türkçe dinleme/izleme eğitimi, dinleme/izleme" anahtar kelimeleri kullanılarak veri tabanları taranmıştır.

Araştırma 2005-2017 yılları arasında hazırlanan ve tam metnine erişim sağlanan makale ve tezlerle sınırlıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada "Türkçe Dinleme Becerisi Yayın Sınıflama Formu (TDBYSF)" kullanılmıştır. TDBYSF alan uzmanlarından görüş alınarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Form beş temel bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; akademik çalışmaların türleri (tez, makale), yıllara dağılımı, yöntemlerine göre dağılımı, konularına göre dağılımı, üzerinde yapıldıkları çalışma gruplarına göre dağılımı bölümleridir. Formun amaca uygunluğu için alan araştırmacılarından görüşler alınmış, bu görüşler doğrultusunda uygulama yönergesi de hazırlanarak çalışmalara başlanmıştır. Araştırmanın verilerinin doğru tespit edilmesi ve sınıflandırılması denetlenmiştir.

Verilerin Analizi

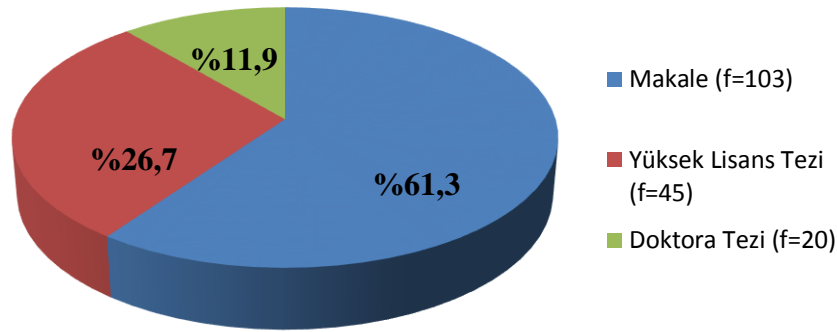
Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Cohen, Manion ve Morrison (2007)'a göre içerik analizi, eldeki yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi ve belirtilmesi işlemi olarak da tanımlanmaktadır. İçerik analizi, sosyal ve eğitim bilimlerinde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu çalışmada kullanılan içerik analiziyle alan araştırmacılarına kapsamlı, detaylı, güvenilir bilgiler sunmak istenmiştir.

İçerik analizi ile sınıflandırılan, temalara ayrılan verilerin betimlenmesinde betimsel analiz türlerinden frekans, yüzde ve grafiklerle gösterim kullanılmıştır. Yapılan analizler sonunda ulaşılan bulgular araştırmanın problem sorularına bağlı kalınarak ayrı başlıklar halinde çalışmanın Bulgular bölümünde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde dinleme ile ilgili yapılan çalışmaların çeşitli açılardan eğilimleriyle ilgili bulgular, tablolar hâlinde verilmiş ve bu tabloların açıklamaları yapılmıştır.

1. Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların türlerine göre dağılımlarıyla ilgili bulgular Grafik 1'de sunulmuştur:

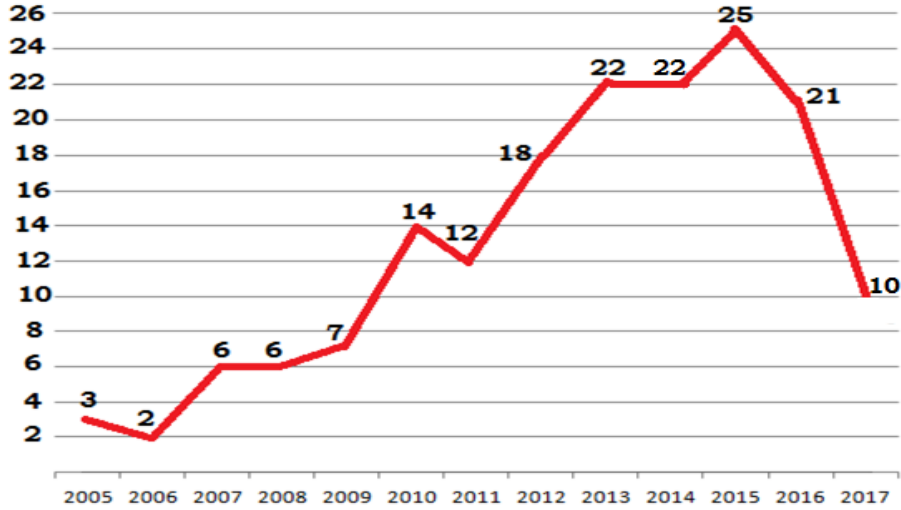

Grafik 1. Dinleme eğitimi üzerine yapılan akademik çalışmaların türlerine göre dağılımı.

Grafikte, dinleme eğitimi üzerine belirtilen tarihler arasında 168 adet çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalardan %61,3'ü makale ($f=103$), %26,7'si yüksek lisans tezi ($f=45$) ve % 11,9'u da doktora tezi ($f=20$) olarak yapılmıştır.

Dinleme eğitimi üzerine yapılan çalışmaların yarısından fazlası makale türünde yapılmaktadır. 2005 yılından 2017 yılına kadar 20 adet doktora, 45 adet yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Dinleme becerisi öğrenme alanının gelişimi ve okullarda verilen dinleme eğitiminin başarılı geçebilmesi için yüksek lisans tezi ve doktora tezlerine ağırlık verilmesi alan yazın için faydalı olacaktır. Çünkü yıllardır ihmal edilen dinleme öğrenme alanında yüksek lisans ve doktora tezleri gibi hacimli, çok yönlü çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

2. Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımlarıyla ilgili bulgular Grafik 2'de sunulmuştur:

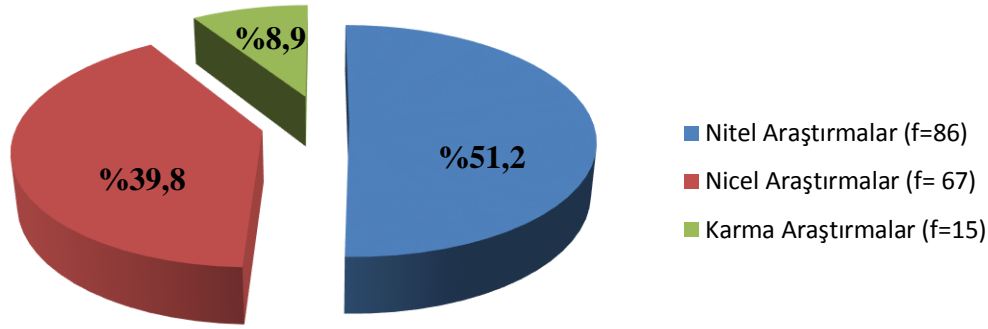
Grafik 2. Dinleme eğitimi üzerine yapılan akademik çalışmaların yapıldıkları yıllara göre dağılımı.

Grafik 2 incelendiğinde dinleme becerisi öğrenme alanıyla ilgili yapılan çalışmaların nicelik bakımından genel olarak yıllar ilerledikçe artma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu durum, öğrenmede dinleme becerisinin öneminin her geçen gün daha çok anlaşıldığı, bu sayede ilgili alan yazında kendine daha çok yer bulmaya başladığı şeklinde yorumlanabilir. 2005 yılında 3 çalışma ($f=3$) ve 2006 yılında 2 çalışma ($f=2$) yapılmıştır. Özellikle 2010 yılında bir önceki yıla oranla yayın sayısında ciddi bir sıçrama yaşanmıştır. 2009 yılında 7 çalışma ($f=7$) yapılmışken, 2010 yılında çalışma sayısı 14 ($f=14$) olmuştur. Buna göre dinleme öğrenme becerisiyle ilgili en çok çalışmanın 2015 yılında yapıldığı ($f=25$) görülmektedir.

Bu bulgular, dinleme becerisinin alan araştırmacılarınca giderek ilgi duyulan bir alan olduğunu göstermektedir. Nitekim dinleme becerisi üzerine yapılan çalışmalar 2005 yılından 2015 yılına kadar sürekli bir artış göstermektedir.

2015'ten sonra dinleme becerisiyle ilgili çalışmalarda bir azalma görülmektedir. 2016'da 21 çalışma ($f=21$), 2017'de 10 çalışma ($f=10$) tespit edilebilmiştir. Son iki yılda araştırma sayısında görülen düşüş iki şekilde yorumlanabilir. Dinleme becerisi öğrenme alanında yapılan araştırmaların doyuma ulaştığı bu yüzden çalışma sayısının düşen çizgi izlediği söylenebilir. İkinci yorum, araştırma kapsamında incelenen veri tabanlarından, yapılan yeni çalışmaların büyük bölümünün tam metnine ulaşamadığı için bunların grafiğe yansımadağı şeklindedir. İki yorumdan ikincisi gerçeğe daha yakındır, çünkü ülkemizde dinleme becerisi alanında yapılan çalışmaların nitelik ve nicelik bakımından yeterli olduğunu söylemek daha yanıltıcı olabilir.

3. Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan çalışmaların yöntemlerine göre dağılımlarıyla ilgili bulgular Grafik 3'te sunulmuştur:

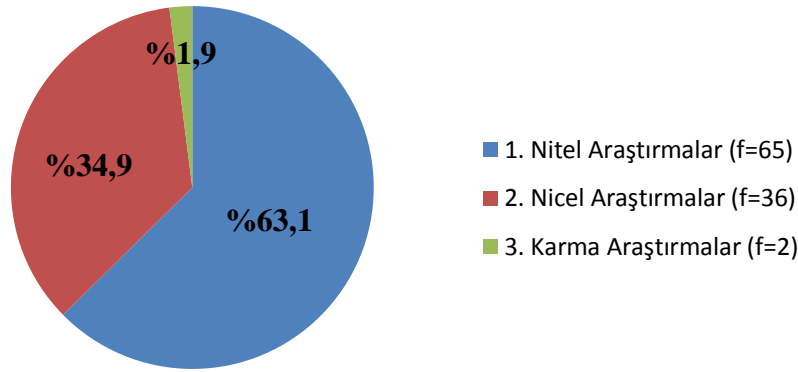

Grafik 3. Dinleme eğitimi üzerine yapılan akademik çalışmaların yöntemlerine göre dağılımı.

2005-2017 yıllarında yapılan çalışmaların yarısından fazlası nitel yöntemle hazırlanmıştır. Buna göre araştırmaların %51,2'si nitel (f=86), %39,8'i nicel (f=67) ve %8,9'u karma (f=15) yöntemle hazırlanmıştır. Grafikte özellikle karma yöntemin kullanıldığı çalışma sayısının oldukça az olduğu görülmektedir.

Karma yöntem, özellikle son yıllarda araştırmacılar tarafından uygulanan ve nicel verilerin nitel verilerle desteklendiği bir araştırma desendir. Nicel verilerin nitel verilerle desteklendiği karma çalışmalarda bulgular, araştırmacılara daha güvenilir bilgiler vermesi yönüyle önemlidir. Bu nedenle dinleme becerisi alanında karma yöntemli çalışma sayısının oldukça sınırlı olması şaşırtıcı bir durumdur. İlgili öğrenme alanında karma desenli araştırmaların nitelik ve nicelik bakımından artırılması, alan yazına katkı sunacaktır.

Aşağıda sırasıyla makale, yüksek lisans tezi ve doktora tezi çalışmalarının yapıldıkları yöntemle göre ayrı ayrı dağılımları verilmiştir.

Grafik 4. Dinleme becerisi öğrenme alanında hazırlanan makalelerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı.

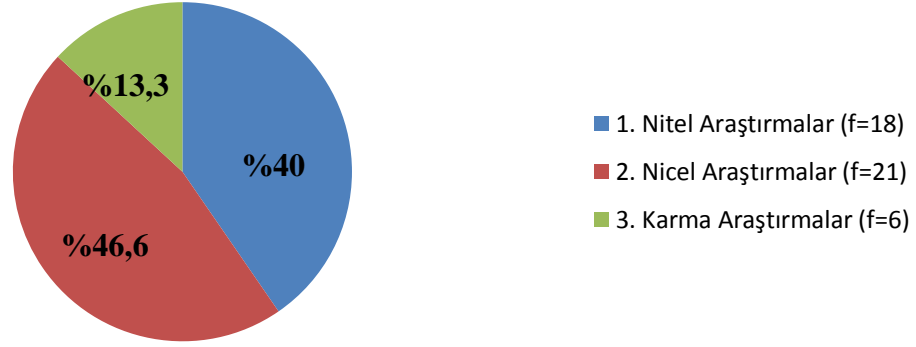
Grafikte 4'te 2005-2017 yıllarında dinleme eğitimi üzerine 103 makalenin yazıldığı görülmektedir. Yazılan makalelerin %63,1'inde nitel (f=65), %34,9'unda nicel (f=36) ve %1,9'unda (f=2) karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yönteminin sadece 2 makalede kullanılmış olması bu yöndeki çalışmaların oldukça yetersiz olduğunu göstermektedir. Nitekim akademik araştırmalarda elde edilen nicel verilerin nitel verilerle desteklenmesi araştırma bulgularının güvenilirliği açısından önemli avantaj sağlamaktadır.

Dinleme becerisi alanında yapılan çalışmaların çoğunluğu nitel araştırma yöntemiyle yapılmaktadır. Grafikte yer verilmeyen bulgular arasında nitel desene göre teşekkül eden çalışmalarda kullanılan araştırma teknikleri yer almaktadır. İncelenen nitel araştırmalarda yoğun kullanılan başlıca teknikler; alan yazın incelemesi, doküman incelemesi, doküman taraması, içerik analizi ve durum

çalışması şeklinde sıralanmaktadır. Nitel yöntemli araştırmalarda ayrıca; anket, görüşme, anket ve gözlem gibi veri toplama araçlarından faydalandığı belirlenmiştir.

Belirtilen tarihler arasında nitel çalışmalara oranla nicel çalışmaların sayıca az olduğu (%34,9) grafikte görülmektedir. Alan araştırmacılarının bu yöndeki açığı kapatmak üzere, karma ve nicel yöntemli araştırmalar yapmaya yönelmesi alana katkı sağlayacaktır.

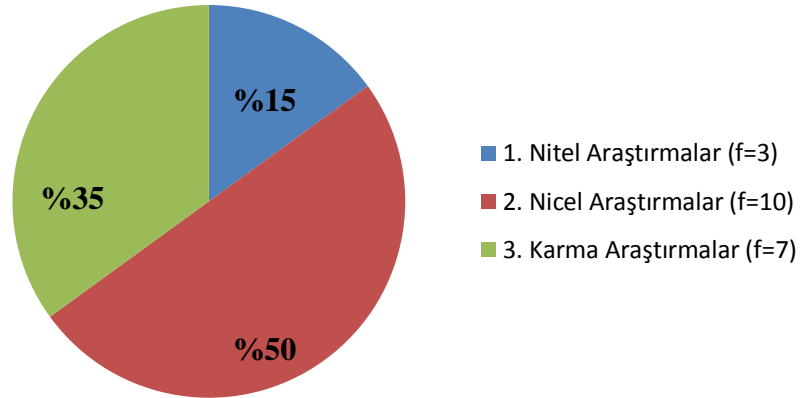
Dinleme becerisi öğrenme alanında hazırlanan yüksek lisans tezlerinin araştırma yöntemlerine göre dağılımı Grafik 5'te verilmiştir.

Grafik 5. Dinleme becerisi öğrenme alanında hazırlanan yüksek lisans tezlerinin araştırma yöntemlerine göre dağılımı.

Grafik 5 incelendiğinde, yüksek lisans tezlerinin %46,6'sının nicel (f=21), %40'ının nitel (f=18) ve %13,3'ünün karma (f=6) yöntemine göre hazırlandığı anlaşılmaktadır. Yüksek lisans tezlerinde de karma yöntemli çalışmaların nicelik açıdan yetersizliği dikkat çekmektedir. Bu bulgular ışığında, dinleme becerisi üzerine çalışmak isteyen araştırmacıların karma yöntemli araştırmalar yapmaya yönelmelerinde yarar olduğu söylenebilir.

Dinleme becerisi öğrenme alanında hazırlanan doktora tezlerinin araştırma yöntemlerine göre dağılımı Grafik 6'da verilmiştir.

Grafik 6. Dinleme becerisi üzerine hazırlanan doktora tezlerinin araştırma yöntemlerine göre dağılımı.

Dinleme becerisi ile ilgili 2005-2017 yıllarında hazırlanan 20 doktora tezine ulaşılabilmektedir. Yazılan doktora tezlerinin %50'sinde (f=10) nicel yöntem, %35'inde karma yöntem (f=7) ve %15'inde nitel yöntem (f=3) kullanılmıştır. Alan araştırmacılarının hazırladıkları doktora çalışmalarında daha çok nicel ve karma yöntemli araştırmalar yapmaları dikkat çekmektedir.

Dinleme becerisi öğrenme alanında hazırlanan 20 doktora tezinin sadece 3 tanesinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel ve karma yöntemli çalışma sayısında belirli bir artışın olması, olumlu bir gelişme olarak görülebilir.

Bu bulgu, dinleme becerisinin geliştirilmesinde deneysel çalışmaların kullanılmakta olduğu ve öğrenenlerin duyuşsal özelliklerinin de dikkate alındığı şeklinde yorumlanabilir.

Dinleme becerisi öğrenme alanında hazırlanan çalışmaların yapıldıkları konular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. *Dinleme Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmaların Konulara Göre Dağılımına İlişkin Bulgular*

Konular	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dinleme tutumları	50	29,8
Dinlediğini anlama	19	11,3
Dinleme öğretimi	18	10,7
Dinleme strateji/yöntem/teknikleri/türleri	16	9,5
Dinleme etkinlikleri	13	7,7
Dinleme sorunları	10	5,9
Dinlemeye yönelik görüşler	11	6,5
Dinleme metinleri	7	4,2
Dinleme stilleri	5	2,9
Dinleme farkındalığı	4	2,4
Dinleme üzerine yapılan çalışmalar	3	1,8
Dinleme kazanımları	3	1,8
Dinleme yeterliği	3	1,8
Dinleme ortamı	2	1,2
Etkin dinleme	1	0,6
Dinlemenin önemi	1	0,6
Dinleme ve iletişim	1	0,6
Dinleme sınavı geliştirme (ölçek)	1	0,6
Toplam	168	100,0

Tablo 1’de dinleme eğitimi üzerine yapılan çalışmaların konulara göre dağılımı incelendiğinde 2005-2017 yıllarında yayımlanan çalışmaların 18 temel konuda toplandığı görülmektedir. Çalışmaların %29,8’i (f=50) dinleme tutumu başlığı altında toplanmıştır. Diğer çalışmalar dinleme becerisinin farklı boyutlarına değindiği için çalışmanın değindiği boyut, konu olarak belirtilmiştir.

Bu konular işlenme sıklıklarına göre; dinlediğini anlama %11,3 (f=19), dinleme öğretimi %10,7 (f=18), dinleme strateji/yöntem/teknikleri/türleri %9,5 (f=16), dinleme etkinlikleri %7,7 (f=13), dinleme sorunları %5,9 (f=10), dinlemeye yönelik görüşler %6,5 (f=11)... şeklinde sıralanmaktadır. En az araştırmanın yapıldığı başlıca konular ölçek geliştirme, dinleme ve iletişim, dinlemenin önemi ve aktif dinleme şeklindedir.

Dinleme becerisi öğrenme alanında hazırlanan çalışmaların çalışma grubu özellikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Dinleme Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmalarda Çalışma Gruplarına İlişkin Bulgular

Çalışma Grubu	f	%	
Öğrenciler	İlkokul	13	7,67
	Ortaokul	49	28,91
	Lise	3	1,77
	Üniversite	29	17,11
Öğretmenler	16	9,44	
Kursiyerler	20	11,8	
Diğer Gruplar	38	22,42	
Toplam	168	99,12	

Tablo 2'de dinleme eğitimi üzerine yapılan çalışmaların yapıldıkları çalışma gruplarına göre dağılımı görülmektedir. Tabloya göre belirtilen tarihler arasında yapılan araştırmaların %7,67'sinin ($f=13$) ilkokul öğrencileri, %28,91'inin ($f=49$) ortaokul öğrencileri, %1,77'sinin ($f=3$) lise öğrencileri, %17,11'inin ($f=29$) üniversite öğrencileri, %9,44'ünün ($f=16$) öğretmenlerle, %11,8'inin kursiyerlerle ve %22,42'sinin diğer gruplarla yapıldığı anlaşılmaktadır.

Diğer gruplar başlığı altında toplanan araştırmaların oranının %22,42 ($f=38$) olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmaların çalışma gruplarında kara harp okulu öğrencileri, müdürler, yabancı uyruklu öğrenciler ve veliler yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Dinleme becerisi, kişilik geliştirmede ve etkili öğrenmede önemine geç varılan bir beceri alanıdır. Son yıllarda dinleme becerisi öğrenme alanında yapılan araştırma sayısının ve niteliğinin yükselen bir grafik göstermesi bu anlamda dikkat çekici ve sevindirici bir gelişmedir.

Bu araştırmada 2005-2017 yılları arasında dinleme becerisi öğrenme alanında yazılan makaleler, yüksek lisans tezleri ve doktora tezleri araştırma soruları çerçevesinde analiz edilmiştir. Araştırma sorularına ilişkin ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

- Belirtilen tarihler arasında toplamda 168 çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmaların %61,3'ü ($f=103$) makale, %26,7'si ($f=45$) yüksek lisans tezi ve %11,9'u ($f=20$) doktora tezi türlerinde yapılmıştır.
- 2005-2017 yıllarında yapılan çalışmaların yıllara dağılımı şu şekildedir: 2005 yılında 3 çalışma ($f=3$) ve 2006 yılında 2 çalışma ($f=2$) yapılmıştır. 2009 yılında 7 çalışma ($f=7$) yapılmışken, 2010 yılında çalışma sayısı 14 ($f=14$) olmuştur. Belirtilen yıllar arasında en çok çalışma 2015 yılında yapılmıştır ($f=25$). 2015 yılına kadar yapılan araştırma sayısında artan bir grafik görülmesine rağmen 2015'ten sonra grafikte düşüş belirlenmiştir. 2016'da 21 çalışma ($f=21$), 2017'de 10 çalışma ($f=10$) tespit edilebilmiştir.

- Belirtilen tarihler arasında dinleme becerisi alanında yapılan çalışmaların %51,2'si ($f=86$) nitel yöntemle göre desenlenmişken %39,8'i ($f=67$) nicel yöntem ve %8,9'u karma yöntemle göre desenlenmiştir.

2005-2017 yıllarında dinleme eğitimi üzerine 103 makalenin yazıldığı belirlenmiştir. Yazılan makalelerin %63,1'inde nitel ($f=65$), %34,9'unda nicel ($f=36$) ve %1,9'unda ($f=2$) karma araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Söz konusu yıllarda yayımlanan 45 adet yüksek lisans tezinin %46,6'sı nicel yöntem ($f=21$), %40'ı nitel ($f=18$) yöntem ve %13,3'ü karma ($f=6$) yöntemle göre hazırlanmıştır.

2005-2017 yılları arasında yazılmış 20 doktora tezinin %50'si ($f=10$) nicel yöntem, %35'i ($f=7$) karma yöntem ve %15'i ($f=3$) nitel yöntemde desenlenmiştir.

- Belirtilen tarihler arasında yapılan araştırmaların %7,67'sinin ($f=13$) ilkokul öğrencileri, %28,91'inin ($f=49$) ortaokul öğrencileri, %1,77'sinin ($f=3$) lise öğrencileri, %17,11'inin ($f=29$) üniversite öğrencileri, %9,44'ünün ($f=16$) öğretmenlerle, %11,8'inin kursiyerlerle ve %22,42'sinin ($f=38$) diğer gruplarla yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- 2005-2017 yıllarında yayımlanan çalışmaların 18 temel konuda toplandığı belirlenmiştir. Çalışmaların %29,8'i ($f=50$) dinleme tutumu başlığı altında toplanmıştır. Diğer konular işleme sıklıklarına göre; dinlediğini anlama %11,3 ($f=19$), dinleme eğitimi %10,7 ($f=18$), dinleme strateji/yöntem/teknikleri/türleri %9,5 ($f=16$), dinleme etkinlikleri %7,7 ($f=13$), dinleme sorunları %5,9 ($f=10$), dinlemeye yönelik görüşler %6,5 ($f=11$).. şeklinde sıralanmaktadır. En az araştırmanın yapıldığı başlıca konular ölçek geliştirme, dinleme ve iletişim, dinlemenin önemi, aktif dinleme... şeklindedir.

Anlama ve anlaşılma, insanoğlu için en önemli ihtiyaçlar arasındadır. Kişioğlunun anlama amacıyla gerçekleştirdiği en önemli etkinliklerden biri dinlemedir. Anlama ve anlaşılma ihtiyacının sağlıklı biçimde karşılanması ancak süreç odaklı, etkili dinleme eğitimi almakla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle öncelikle, üniversitelerde eğitim alan öğretmen adaylarının (Okul Öncesi Eğitimi, Sınıf Eğitimi, Türkçe Eğitimi ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi) etkili bir dinleme eğitiminden geçmelerini sağlamak gerekmektedir. Ancak bu sayede dinlediğini doğru anlayan ve dinlediğine doğru tepkide bulunan bireyler yetiştirilebilir.

Bu çalışmada Türkiye'de son 12 yıllık sürede dinleme eğitimi üzerine yapılan çalışmaların çeşitli değişkenler ışığında eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarından hareketle alan araştırmacılarına şu önerilerde bulunulabilir:

- Diğer öğrenme alanları ile karşılaştırıldığında, dinleme eğitimi alan yazınında yer alan akademik çalışmalar nicelik bakımından yetersizdir denilebilir. Dinleme becerisi üzerine daha fazla, nitelikli akademik çalışma yapılabilir.
- Dinleme eğitimi üzerine yapılan yüksek lisans tezleri ve özellikle doktora tezleri gibi hacimli çalışmalar artırılabilir.
- Nicel verilerin nitel verilerle desteklendiği "karma yöntem"li araştırma sayısının artırılması alana katkı sağlayacaktır.
- Öğretmen adaylarının dinleme becerilerine dikkat çekmek adına bu yöndeki araştırma sayısı ve niteliği geliştirilebilir.
- Dinleme/izlemenin her boyutu üzerine akademik araştırmalar yapılabilir, bu sayede araştırmalarda konu çeşitliliği geliştirilebilir.

Kaynakça

- Aytan, T., Nail, G. Esin Y.Ş., Adem, B. (2014). Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerilerinin Taşınabilirlik Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi" *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 269.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education (6th Ed.)*. New York, NY: Routledge.
- Çifçi, M. (2001). Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 167.
- Doğan, Y. (2013). *Dinleme Eğitimi. (3. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2-13.
- Erdem, A.; Erdem, M. (2015). Yapılandırıcı Karma Öğrenme Ortamlarının Dinleme ve Konuşma Becerilerine Etkisi, *İlköğretim Online Dergisi*, 14(3), 1132.
- Ergin, A. ve Birol, C., (2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık, 115.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 29.
- Güneş, F. (2016). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller (4.Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 22-79.
- Gürel, E. ve Tat, M. (2012). Bir İletişim Edimi Olarak Dinleme ve Türkçede Bulunan Dinleme Temalı Atasözleri İle Deyimler Üzerine Bir İçerik Analizi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 277.
- Kardaş, M.N. ve Harre, T. (2015). 6-8 Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dinleme/İzleme Becerilerinin Geliştirmeye Yönelik Etkinlik Önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 266.
- Maden, S. ve Durukan, E. (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Stilllerinin Çeşitli Değişkenler Açısından değerlendirilmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, (4), 102.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme. (4. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. Epsilon Yayınları: İstanbul.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1173.
- Temizyürek, F., Erdem, İ. ve Temizkan, M., (2016). *Konuşma Eğitimi Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem AYayıncılık.
- Topçuoğlu Ünal, F. ve Özer F. (2014). Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisi İle İlgili Kaynakça Çalışması, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3(2), 204-206.
- Ungan, S. Şahin, A., Karadüz, A., Kırkkılıç, A., Göçer, A., Yağmur Şahin, E. Coşkun, E., Akyol, H., Gündüz, O., Şimşek, T., Temur, T. (2009). *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. (Ed. Ahmet Kırkkılıç, Hayati Akyol) Ankara: Pegem A Yayıncılık, 136-137.
- Yangın, B. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: Dersal Yayıncılık, 45.